

Висновки. Вищенаведене дає змогу стверджувати, що перехід вітчизняного сільськогосподарства на ринково-підприємницькі рейки суттєво підвищує галузеві ризики, що вимагає зосередження системи державного регулювання на удосконаленні

відповідних правових механізмів, які хоча поступово й розширюють і поглиблюють свій вплив на мінімізацію аграрних ризиків, але ще не забезпечують прискорений інвестиційно-інноваційний розвиток галузі.

Список використаних джерел

1. Саблук П.Т. Розвиток земельних відносин в Україні / П.Т. Саблук. – К.: ННЦ ІАЕ, 2006. – 396 с.
2. Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С.55-58.
3. Шпикуляк О.Г. Інституції аграрного ринку: моногр. / О.Г. Шпикуляк. – К.: ННЦ ІАЕ, 2009. – 480 с.
4. Діброва А.Д. Державне регулювання сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.00.03 „Економіка та управління національним господарством” / А. Д. Діброва. – К., 2008. – 40 с.
5. Чепурко В.В. Економічний ризик аграрного виробництва: автореф. дис... на здобуття наук. ступ. д-ра екон. наук: 08.07.02 / В.В. Чепурко; НАН України, Інститут економіки. – К., 2001. – 33 с.
6. Минка А.П. Управління підприємницьким ризиком в агробізнесі: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.02 / А.П. Минка; Інститут аграрної економіки УААН. – К., 2001. – 22 с.
7. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. / А.Смит; пер. с англ. – М.: ЭКСМО, 2007. – 960 с.
8. Маркс К. Экономическая рукопись 1861-1863 годов (процесс производства капитала). Часть вторая // К.Маркс и Ф.Энгельс. Изд.2-е, т. 47. – М.: Госполитиздат, 1973. – 659 с.
9. Маркс К. Капитал. Том 1. / К.Маркс и Ф.Энгельс. Соч., изд.2-е, т. 23. – М.: Госполитиздат, 1960. – 790 с.
10. Маршалл А. Принципы экономической науки, т.3; пер с англ. / А. Маршал. – М., Издат. группа “Прогресс”, 1993. – 351 с.
11. Кейнс Дж.М. Общая теория занятости, процента и денег; пер. с англ. / Дж. М. Кейнс. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.
12. Мизес Л. Индивид, рынок и правовое государство; пер. с англ. / Л. Мизес. – СПб.: Пневма, 1999. – 196 с.
13. Найт Ф.Х. Риск, неопределенность и прибыль; пер. с англ. / Ф.Х. Найт. – М.: Дело, 2003. – 360 с.
14. Шумпетер Й. А. Теория экономического развития; пер. с англ. / Й.А. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 354 с.
15. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. т. 2, книга II / К. Маркс и Ф. Энгельс. Изд. 2-е, т. 24. – М.: Госполитиздат, 1961. – С. 3-648.
16. Гэлбрейт Дж. Новое индустриальное общество: пер. с англ. / Дж. Гэлбрейт. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2004. – 602 с.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2012 р.

*

УДК 368.2

І.В. ШУЛЄШОВА, аспірант*

Сумський національний аграрний університет

Перестраховування як механізм забезпечення фінансової стійкості страхової компанії

Український страховий ринок знаходиться на етапі відродження після кризи 2008 року. За оцінкою Державної комісії з регулювання фінансових послуг у 2011 році він ще не досяг докризового рівня. Тому важливими є питання забезпечення стійкості страхових компаній та страхового ринку в цілому, в умовах нестачі фінансових ресурсів страховиків через збільшення потреб страхувальників. Механізм перестраховування є одним із методів поліпшення стійкості страхової компанії. Перестраховування як важли-

вий фінансовий інструмент покликане підтримувати необхідний фінансовий стан страхової компанії незалежно від величини її активів, воно розширює фінансові можливості компанії. Однак його здійснення потребує додаткових фінансових ресурсів у вигляді перестрахових премій, а їхнє завищення або заниження негативно впливає на стійкість страхової компанії – саме стійкість і достатній обсяг фінансових ресурсів зумовлюють розвиток та стабільну діяльність компанії.

Постановка проблеми. Досліджуючи особливості і значимість перестрахових операцій необхідно зазначити, що використання

* Науковий керівник – В.А. Борисова, доктор економічних наук, професор.

механізму перестрахування повинно мати системний та всеохоплюючий характер.

За допомогою перестрахування страховики мають можливість диверсифікувати власний портфель ризиків, взяти їх на страхування, відшкодування за якими перевищують їхні фінансові можливості, та своєчасно і в повному обсязі розрахуватися за прийнятими зобов'язаннями [10].

Загалом завдання страховика полягає у захисті страхувальника від можливих фінансових втрат у певній господарській діяльності. Постійне збільшення страхових операцій вимагає від страховика нових методів актуарних розрахунків і здійснення перерозподілу ризику між учасниками страхового ринку. Таким чином, перестрахування відіграє важливу роль у розвитку та фінансовій стійкості страхової діяльності в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз теоретичних підходів щодо сутності механізму перестрахування проводили в своїх працях такі вітчизняні науковці, як: М. Александрова, В. Базилевич, А. Баранов, В. Бігдаш, А. Бойко [1], Н. Внукова, І. Лещинін, О. Лопата [5], Л. Нечипорук [7], С. Осадець, О. Теревус [9] та ін. Багато з них визнають перестрахування як частину страхової діяльності компанії. Разом із тим останнім часом з'явилися наукові праці, в яких перестрахування розглядається окремо від традиційних операцій страхування: як самостійний вид фінансової діяльності (Козьменко О.В.), а також як база для формування специфічного сегмента страхового ринку (Ткаченко Н.В.) [10]. Дослідження глибинних механізмів та оцінка рівня фінансової безпеки в Україні страхового сектора економіки все ще залишається поза увагою більшості вітчизняних науковців і практиків.

Мета статті – проаналізувати ринок перестрахування в Україні й визначити вплив механізму перестрахування на фінансову стійкість страхової компанії.

Поставлена мета передбачає розв'язання наступних завдань: визначити сутність і функції механізму перестрахування в Україні; дослідити роль і місце операцій перестрахування у забезпеченні фінансової стійкості

страхової компанії; проаналізувати сучасний стан та основні проблеми розвитку перестрахового ринку України.

Виклад основних результатів дослідження. Перестрахування є одним із вагоміших сегментів страхового ринку, яке виконує основні та допоміжні функції. Основною функцією перестрахування є вторинний перерозподіл ризику, що забезпечує стійкість страховій компанії. Допоміжні функції – це розширення асортименту страхових послуг, забезпечення гарантій прийнятих зобов'язань, можливість страховика покривати великі й унікальні ризики. Разом із цими функціями необхідно відзначити таку функцію перестрахування, як передача досвіду управління ризиком, який страхова компанія одержує в процесі роботи з перестраховою компанією.

Відносини страховика і перестраховика оформляються договором перестрахування, за яким одна сторона, перестрахувальник або цедент, передає ризик і відповідну частину премії іншій стороні, перестраховику або цесіонарію, який зобов'язується при виникненні страхового випадку оплатити прийняту на себе частину ризику.

Перестрахувальник може передати частину ризику в перестрахування наступному перестраховику. У цьому випадку перестраховик є ретроцедентом, нова перестрахувальна компанія – ретроцесіонарієм, а операція з передачі ризику – ретроцесією [11].

Механізм перестрахування впливає на деякі складові фінансової стійкості страхової компанії:

вплив на тарифну політику компанії – тарифна ставка страховика залежить від обсягу збитків останнього та ймовірності настання страхового випадку. Перестрахування перерозподіляє обсяг збитків страховика, зменшуючи його для нього і зменшуючи нетто-ставку;

вплив на структуру страхового портфеля компанії – перерозподіливши за допомогою операцій перестрахування ризику, які знаходяться в страховому портфелі компанії, відбувається збалансування її страхового портфеля;

оптимальна інвестиційна політика: дієвість інвестиційної політики визначається

оптимальним розміщенням вільних грошових резервів та дохідність проведення інвестиційних операцій. Так, здійснюючи операції перестрахування страхова компанія створює вільні страхові резерви, які можуть бути використані в інвестиційній діяльності компанії;

високий рівень платоспроможності – розглядаючи вплив перестрахування на платоспроможність страхової компанії, можемо виділити наступні складові: суми страхових премій, суми страхових виплат, компенсованих перестраховиками, та обсяги зобов'язань страхових компаній. Зменшуючи суму страхових премій шляхом здійснення операцій перестрахування, страхова компанія може впливати на поточний рівень платоспроможності зменшуючи його. Внаслідок цього відбувається збільшення різниці між фактичним, та нормативним рівнем платоспроможності що супроводжується стабілізацією страхової діяльності.

Розмір ризиків, переданих у перестрахування, повинен бути економічно обґрунтований. Зайве перестрахування, за винятком деяких видів страхування (авіаційне, майнове), негативно позначається на фінансових показниках перестраховика. З іншого боку, недостатня передача ризику у випадку настання катастрофічних збитків може поставити в скрутне фінансове становище страховика, який не забезпечений надійним перестраховим захистом [11].

Крім того, перестрахування забезпечує не тільки фінансову стійкість страхової компанії, а й сприяє захисту працівників компанії від звільнення, акціонерів від неодержання винагород у вигляді дивідендів, а держави від втрати податкових надходжень.

Перестрахування допомагає страховій компанії забезпечити:

передачу ризику – компанії можуть розділити або передати певні ризики іншим компаніям;

арбітраж – додатковий прибуток може бути одержаний придбанням страхового полісу в іншому місці за ціною нижчою, ніж премія, яку компанія збирає від власників страхового поліса;

управління капіталом – компанії можуть уникнути великі втрати, передаючи ризик,

що звільняє додатковий капітал страхових компаній;

межі платоспроможності – купівля надлишкової допоміжної страховки дає змогу компаніям приймати нових клієнтів і уникати потреби залучити додатковий капітал;

експертизу – експертиза іншого страховика може допомогти компанії одержати належний рейтинг та премію.

Здійснюючи операції перестрахування, страхова компанія має змогу розширити напрями операційної й інвестиційної діяльності, застосувати нові інструменти ведення перестрахової діяльності тощо.

Крім того, перестраховальники також надають консультаційні послуги страховим компаніям:

визначення їхніх потреб перестрахування і розробка найефективнішої програми перестрахування, щоб краще запланувати їхні капітальні потреби та межу платоспроможності;

поставка величезної кількості служб підтримки щодо технічного навчання, організації та інформаційної технології;

забезпечення експертизи в певних дуже спеціалізованих галузях, таких як аналіз складних ризиків і оцінка ризику;

надання можливості поступки компаній, щоб створити їх бізнес, навіть якщо вони тимчасово слабо капіталізовані, особливо щоб почати створення нових страхових продуктів, що вимагають великих інвестицій.

Але доцільність здійснення перестрахових операцій як інструменту впливу на критерій забезпечення фінансової стійкості страхової компанії обґрунтовує необхідність визначення рівня використання перестрахування, а також встановлення гранично допустимих меж його застосування. Саме тому А.О. Бойко [2] розглядає наступні фінансові показники оцінки перестрахових операцій:

коефіцієнт залежності від перестрахування (К з.п.):

$$Кз.п. = \frac{Spr}{P} \cdot 100\%,$$

де Spr – сума страхових премій, належних перестраховикам;

P – загальна сума одержаних премій.

Даний показник характеризує вплив перестраховика на страхову компанію в розрізі

забезпечення гарантованості своєчасності та повноти виконання страховиком власних зобов'язань;

коефіцієнт участі страховика в перестрахових операціях (К у.с.п.):

$$K_{у.с.п.} = \frac{K_v \cdot \frac{Spr}{BK} \cdot НП}{BK},$$

де K_v – сума комісійних винагород від проведення перестрахування;

Spr – сума страхових премій, належних перестраховикам;

$НП$ – незароблені суми страхових премій, належних перестраховикам;

BK – власний капітал.

На відміну від попереднього показника, який характеризує пасивний спосіб дії перестрахування, коефіцієнт участі страховика в перестрахових операціях відображає ефективність здійснення як активного, так і пасивного перестрахування.

Отже, при розрахунку даних показників одержимо можливість оцінити вплив перестрахових операцій на страхову компанію, а також оцінити ефективність їх здійснення на користь підвищення стійкості страховика.

Для визначення загальних тенденцій на ринку перестрахування та з'ясування його місця в загальному ринку страхування України розглянемо основні показники діяльності перестрахового ринку в цілому (табл.).

За оцінками Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [6], максимальна сума власного утримання страхових компаній України за 2009-2011 роки знизилася на 45%. Щодо перестрахових виплат, то вони, починаючи з 2004 року, дуже незначні. Розглядаючи перестрахові виплати резидентів і нерезидентів, треба зазначити, що у 2009 році частка перестрахування у резидентів була неодмінно нижчою й становила 680,8 млн грн проти 287,1 млн грн у нерезидентів. Але вже в 2011 році дана тенденція кардинально змінилась. У 2011 році виплати за договорами перестрахування нерезидентів збільшилися порівняно з 2010 роком на 95,7%, а виплати за договорами перестрахування резидентів зменшилися на 24,7%. Усі ці дані показують поступове зростання рівня фінансової безпеки вітчизняного ринку страхових послуг.

Основні показники діяльності перестрахового ринку та його динаміка, млн грн

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	Темпи приросту, %	
				2010/ 2009	2011/ 2010
Сплачено на перестрахування у тому числі:	8 888,4	10 745,2	5 906,2	+20,9	-45,0
перестраховикам-резидентам	7 784,1	9 753,9	4 723,5	+25,3	-51,6
перестраховикам-нерезидентам	1 104,3	991,3	1 182,7	-10,2	+19,3
Виплати, компенсовані перестраховиками у тому числі:	967,9	508,6	731,6	-47,5	+43,8
перестраховиками-резидентами	680,8	219,0	164,8	-67,8	-24,7
перестраховиками-нерезидентами	287,1	289,6	566,8	+0,9	+95,7
Одержані страхові премії від перестраховальників-нерезидентів	242,1	192,3	429,1	-20,6	+123,1
Виплати, компенсовані перестраховальникам-нерезидентам	1 050,4	1 837,1	578,0	+74,9	-68,5

Джерело: Систематизовано автором.

Така зміна зумовлена законодавчими вимогами стосовно відповідності компаній нерезидентів рейтингам стійкості, що відразу унеможливило застосування фінансових схем стосовно страхування фінансових ризиків у перестраховиків. Відповідно до внесених змін до Закону України "Про страхування" від 10 травня 2007 року і розпорядження Держфінпослуг № 8197 від 11 листопада 2007 року з моменту вступу України

до Світової організації торгівлі (СОТ) договори перестрахування можуть бути укладені тільки з тими нерезидентами, які зареєстровані в країнах-членах СОТ, що співпрацюють із Групою з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

Перестраховий ринок є міжнародним ринком, тому що жодна країна не зможе забезпечити цей ринок у достатньому обсязі фі-

нансовими ресурсами. Отже, необхідно враховувати глобальний характер перестрахового ринку та вплив іноземного капіталу на вітчизняні страхові компанії.

На страховому ринку України відчувається дефіцит високоякісних і конкурентоспроможних перестраховальних програм, тому спеціалізовані міжнародні перестраховальники прагнуть зробити все можливе, щоб прогнозувати напрями розвитку ринку й пропонувати вигідні рішення для страховиків. Варто зазначити, що активна робота із зарубіжними перестраховиками пояснюється не тільки стабільними виплатами, але й місткістю ринку: українські компанії просто нездатні взяти на себе значні обсяги перестраховування, а тому великі та складні ризики передаються, зазвичай, іноземним компаніям.

Особливістю вітчизняного ринку перестраховування є те, що на ньому діють тільки універсальні компанії, які ведуть страхову й перестрахову діяльність, що пов'язано з відсутністю ліцензування останньої. Тому особливо гостро постає питання юридичного та правового забезпечення перестраховування в Україні.

Згідно із Законом України «Про страхування»: «перестраховування – це страхування одним страховиком (цедентом, перестраховальником) на визначених договором умовах ризику виконання частини своїх обов'язків перед страхувальником у іншого страховика (перестраховика), резидента або нерезидента, який має статус страховика або перестраховика, згідно із законодавством країни, в якій він зареєстрований», але існує низька проблем із цього приводу:

по-перше, залишається відкритим питання відшкодування збитків у перестраховуванні, ретроцесії, стосунків між ретроцедентом і ретроцесіонарієм тощо. Всі вони не визначені законом та діють на підставі звичаєвого й договірної права;

по-друге, перестраховою діяльністю в Україні займаються страхові компанії, які одержали ліцензію на будь-який вид страхування. Тобто проблемою є відсутність зако-

нодавчо установлених договорів і методів відшкодування збитків.

Відсутність ліцензування перестрахової діяльності породжує проблему відсутності професійних перестрахових компаній в Україні.

Для розв'язання проблем, які існують на ринку перестраховування, необхідно здійснити наступне [8]:

1) удосконалити законодавчу базу. Визначити сутність страховика і перестраховика, а також їх взаємовідносин як суб'єктів ринку відповідно до міжнародної практики;

2) розробити та прийняти положення про стандарти й ліцензування страхової та перестрахової діяльності;

3) розробити методики й інструментарій актуарних розрахунків щодо перестрахових операцій;

4) надавати державну підтримку;

5) розробити моделі поведінки суб'єктів ринку;

6) сформувати національний перестраховальний ринок.

Висновок. Перестраховування відіграє важливу роль при підвищенні стійкості страхової компанії як окремого сегмента страхового ринку, значно впливає на страхову діяльність країни в цілому.

Перестраховування забезпечує такі важливі функції для досягнення фінансової стійкості страхових компаній:

прямому страховику – більшу безпеку для власного капіталу та платоспроможності, а також стабільні результати фінансової діяльності страхової компанії при виникненні незвичайних і великих ризиків, покриваючи прямого страховика вищевизначених лімітів та захищаючи проти накопичених окремих зобов'язань;

страховикам – збільшувати свої потужності – тобто максимальну суму, яку перестраховування може забезпечити для даної категорії втрат або збитків, даючи їм можливість страхувати й охоплювати велике число ризиків (або великі ризики) без надмірного підвищення їх адміністративних витрат і потреб;

робить істотні ліквідні активи доступними для страховиків у разі виняткових втрат.

Досягнення достатнього рівня фінансової стійкості компанії можливо лише при вико-

нанні всього спектра перестрахових операцій, що потребує удосконалення правової бази та нормативних актів для проведення перестрахування.

Список використаних джерел

1. Бойко А.О. Оптимізація портфеля страхових компаній на основі застосування операцій перестрахування / А.О.Бойко // Гроші, фінанси та кредит. Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №1. – С. 160-170.
2. Бойко А.О. Формалізації впливу перестрахування на рівень платоспроможності страхової компанії / А.О. Бойко // Інноваційна економіка. – 2011. – № 20. – С. 226-230.
3. Козьменко О.В. Сучасний стан і перспективи розвитку ринку перестрахування в Україні / О.В. Козьменко, А.О. Бойко // Фінанси України. – 2011. – № 6. – С. 24-33.
4. Лебединська Л.Д. Фактори забезпечення фінансової стійкості страхових компаній в глобальному середовищі / Л.Д. Лебединська, М. Ремнева // Фінанси. Банківська справа. – 2011. – № 1(1). – С. 113-120.
5. Лопата О.О. Іноземне перестрахування як елемент забезпечення фінансової стійкості національного страхового ринку / О.О. Лопата, І.О. Лещинін // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.9 – С. 225-230.
6. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/1060.html>.
7. Нечипорук Л.В. Особливості перестрахування в умовах глобалізації / Л.В. Нечипорук // Вісник національної юридичної академії ім. Ярослава Мудрого. – 2011. – № 2(5). – С. 49-56.
8. Проблемы перестрахования в Украине [Електронний ресурс]. – TRISTAR – твой финансовый навигатор. 2012. – Режим доступу: http://tristar.com.ua/1/art/problemy_perestrahovaniia_v_ukraine_13013.html.
9. Теревус О.М. Перестрахування та проблеми його розвитку в Україні / О.М. Теревус // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 2. – С.105-109.
10. Формування страхового ринку України в контексті сталого розвитку: науково-дослідна робота за темою: Науково-методичні засади розвитку ринку перестрахування в Україні / С.В. Леонов, Ю.С. Конопліна, В.Л. Пластун, О.С. Журавка, А.О. Бойко, А.Ю. Семенов; наук. керівник С.М. Козьменко // Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України". – Суми, 2011. – 184 с.
11. Что такое перестрахование? [Електронний ресурс]. – Перестрахование. – Режим доступу: <http://re-insurance.com.ua>.

Стаття надійшла до редакції 24.10.2012 р.

*

УДК 330.342.151:631.145

О.С. ФРОТЕР, аспірант*

Уманський національний університет садівництва

Особливості запровадження системи соціальної відповідальності вітчизняними аграрними підприємствами

Постановка проблеми. В умовах глобальної інтеграції вітчизняної економіки у світовий економічний та інформаційний простір дедалі більшої актуальності набуває формування позитивної репутації й іміджу аграрних підприємств. Суспільство, оцінюючи діяльність останніх, розглядає не тільки їхні фінансові показники, а й соціальні (наскільки підприємства піклуються про своїх працівників та їхня діяльність відповідає інте-

ресам інших учасників ринку, територіальній громаді і суспільства в цілому). Це фактор прояву й функціонування системи соціальної відповідальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду різних аспектів формування системи соціальної відповідальності бізнесу присвячені роботи багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, зокрема О. Анікеєвої [2], О. Грішнєвої [3], А. Зінченка [4], А. Колота [8], Н. Кричевського, О. Родіонова [11], М. Саприкіної та інших.

Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць у цій галузі, недостатньо ви-

* Науковий керівник – Ю.О. Нестерчук, доктор економічних наук, професор.